

MARTIN FURMANIK

PUTOVANIE DEJINAMI

· PREKVAPIVÉ SÚVISLOSTI HISTÓRIE ·

MARENČIN PT

IWM

Venujem rodičom, starým rodičom, manželke Monike,
deťom Dominike a Marcelovi

Martin Furmanik

PUTOVANIE DEJINAMI

Prekvapivé súvislosti histórie

MARENČIN PT

© Martin Furmanik, 2023
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2023
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media, 2023
Layout © Marta Blehová, 2023
999. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-1091-7 (viaz.)
ISBN 978-80-569-1092-4 (ePDF)
ISBN 978-80-569-1093-1 (ePub)

PREDHOVOR

Ako historik sa špecializujem najmä na dejiny Spiša, zaujímajú ma však aj ďalšie oblasti histórie. A keď ma niečo zaujme, zvyknem o tom napísať článok. Tak vznikli v rokoch 2017 až 2023 články, ktoré vyšli v časopisoch *Život*, *Téma*, *Historická revue*, v *MY Novinách Spiša*, v *MY Popradských novinách*, v *Konzervatívnom denníku Postoj* a magazíne *MaGeT*. Keďže sa tieto články stretli s pozitívnou čitateľskou odozvou, rozhodol som sa ich (spolu s niekoľkými článkami z *Blogu SME* napísanými v roku 2013) vydať knižne. V čase ich písania som netušil, že raz vyjdú v tejto podobe, preto nie je na konci knihy uvedená použitá literatúra, rovnako ako pri publikácii *Putovanie dejinami Spiša*. Verím, že čitateľ mi tento nedostatok prepáči.

Hoci sa pár článkov týka staroveku a stredoveku, drvivá väčšina textov je zasadená do 19. a 20. storočia, teda do obdobia, v ktorom som najviac doma. Kvôli prehľadnosti som články v knihe zoradil chronologicky, podľa historických období. Mierne som ich tiež pre knižné vydanie upravil. Pri písaní som sa snažil vyberať málo známe témy, ktoré by mohli upútať. V tomto ohľade sú mojou špecialitou nečakané histo-

rické súvislosti. Preto keď sa do tejto knihy začítate, naďabíte na množstvo historických pikošiek, o ktorých ste predtým možno ani nechyrovali. V knihe sa dozviete, ktorý Slovak ako prvý navštívil všetky kontinenty sveta, kedy prvýkrát proti sebe bojovali Ukrajinci a Rusi, koľko ľudí zahynulo pri najväčšom športovom nešťastí histórie, kto sa upálil na protest proti rozdeleniu Česko-Slovenska a mnoho ďalšieho.

Niektorí z vás možno čítali moje články v časopisoch. Ak vás bavili, máte ich tu teraz pekne pokope. Ak ste ich nečítali a radi odhaľujete skryté zákutia histórie, verím, že táto kniha môže byť pre vás dobrou voľbou podobne ako knihy *Putovanie dejinami Spiša* a *Rodičia slávnych*, ktoré zaznamenali značný čitateľský úspech.

Ešte pred tým, ako otočíte stránku, chcem poďakovať vydavateľovi za dôveru a svojej rodine za podporu pri tvorbe článkov a knihy.

Autor

KYNISKA, PRVÁ OLYMPIJSKÁ VÍŤAZKA

V dnešnej dobe je úplne samozrejmé, že na olympiáde súťažia popri mužoch aj ženy. Na starovekých olympijských hrách to však také samozrejmé nebolo. Hry sa konali v gréckej Olympii od roku 776 pred Kristom a prvých takmer štyristo rokov boli bez účasti žien. To zmenila až Kyniska, ktorá sa stala prvou víťazkou olympijských hier v starovekom Grécku.

Kyniska sa narodila okolo roku 440 pred Kristom v Sparte. Jej otcom bol spartský kráľ Archidamos II. z rodu Eurypontidovcov a matkou Eupoleia. Kyniska bola sestrou neskoršieho spartského kráľa Agesilausa II. Meno Kyniska v starogréčtine znamenalo „šteniatko“. Toto meno dostala po starom otcovi Zeuxidamovi, ktorého druhé meno bolo Cyniscos a pravdepodobne súviselo so špecifickým plemenom psa v Sparte, ktoré vynikalo mimoriadne dobrým čuchom.

Kyniska bola nespútaná a divoká žena. Už od detstva sa veľmi zaujímala o kone a postupne sa stala odborníčkou na všetko, čo súvisí s jazdectvom. Mala tie najlepšie predpoklady byť úspešnou trénerkou. Ako dcéra spartského kráľa bola tiež veľmi bohatá. Už od mladosti veľmi túžila uspieť na olympijských

hrách a získať víťazstvo v jazdeckej súťaži. Väčšina žien v starovekom Grécku sa musela držať v úzadí pri svojich mužoch a nemohli sa učiť športovať, jazdiť a loviť. V Sparte to však bolo iné. Tam aj ženy boli od detstva vychovávané k tomu, aby v týchto činnostiach vynikali. Mali rodiť silné deti, a preto mali podobný výcvik ako ich bratia.

Staroveké olympijské hry boli takmer výlučne mužskou záležitosťou a ženy mali dokonca zakázaný vstup na hlavný štadión v Olympii, kde prebiehali bežecké preteky a bojové športy. Jedinou ženou, ktorá mala povolený vstup, bola kňazka bohyne Démety Chamyny, ktorá sa volila osobitne na každú olympiádu. Všetky ostatné ženy mohli vstúpiť iba na jazdecké podujatia. Nemohli však jazdiť, mohli kone iba vlastniť a cvičiť. To ako prvá využila Kyniska. Kynisku vraj nahovoril na súťaž jej brat Agesilaus, pretože chcel zdiskreditovať tento šport, nakoľko v ňom podľa neho rozhodovalo bohatstvo majiteľa koní, a nie mužská statočnosť a cnosť, ako to bolo v ostatných športoch.

Nech už to bolo akokoľvek, isté je, že Kyniska v roku 396 pred Kristom zvíťazila v pretekoch dvojkoľsových vozov so štvorzáprahom zvaných aj tethrippon. Tieto preteky boli súčasťou olympiády od roku 680 pred Kristom a ich prvým víťazom bol vtedy Pagóndas z Téb. Kyniska sa tak stala prvou ženou v dejinách, ktorej sa podarilo vyhrať na olympiáde. O štyri roky neskôr zvíťazila opäť. Treba však podotknúť, že nejazdila ona osobne, ale muži, ktorí boli v tomto type pretekov zväčša anonymní. Svoje víťazstvo dokonca pravdepodobne ani nesledovala. Bola však majiteľkou a cvičiteľkou víťaz-

ných koní a víťazstvo spojené s olivovou korunou prislúchalo práve majiteľovi.

Každému víťazovi na olympijských hrách bola postavená v Diovom chráme v Olympii socha. Tejto pocty sa ako prvej žene dostalo aj Kyniske. Na jej počesť bolo postavené súsošie koní, voza, vozataja a samotnej Kynisky. Súsošie stálo hneď vedľa sochy legendárneho Troila, syna trójskeho kráľa. Súsošie vytvoril sochár Apelleas. Na soche bol nápis oznamujúci, že ide o Kynisku, jedinú ženu, ktorá vyhrala na olympijských hrách. Okrem toho bola v platanovom háji v Sparte postavená Kyniskina svätyňa hrdinov, kde sa neskôr konali náboženské obrady. Takto boli dovtedy zvečnení iba spartskí kráľi. Kyniskin ďalší osud nie je známy. Nevie sa ani to, kde a kedy zomrela. Po smrti bola považovaná za ženu s hrdinskými vlastnosťami, hoci v skutočnosti nebola celkom dobromyseľnou hrdinkou. Blízko jej svätyne v Sparte prebiehali bojové zápasia mladých mužov. Z toho vyplýva, že po smrti bola obľúbená nielen medzi ženami, ale aj mužmi.

Grécka poetka Zoe Karelli, ktorá zomrela v roku 1998 vo veku 96 rokov, napísala báseň o Kyniske, jej láske ku koňom a jej olympijskom víťazstve, ktoré ju preslávilo v gréckych dejinách. Kyniska je dodnes symbolom ženy, ktorá sa dokázala presadiť v mužskom svete. Treba však povedať, že napriek jej obdivuhodnému životnému príbehu je mimo Grécka pomerne neznáma.

Kyniska otvorila cestu na olympiádu aj ďalším ženám. Na olympijských hrách v roku 368 pred Kristom zvíťazila v pretekoch vozov s dvojzáprahom Euryleónis. Tieto preteky sa

nazývali aj synóris a na olympiáde boli od roku 408 pred Kristom. Euryleónis pochádzala, tak ako Kyniska, zo Sparty a aj ona bola veľmi bohatá. Rovnako ako Kyniska, aj Euryleónis kone vlastnila, ale nejazdila na nich. Ako majiteľka a cvičiteľka však takisto dostala olivovú korunu určenú pre olympijského víťaza a bronzovú sochu v Sparte. Táto socha bola umiestnená v Afroditinom chráme.

Ďalšou Kyniskinou nasledovníčkou bola Belistiché pochádzajúca z macedónskeho kráľovského rodu Argeovcov. Z tohto rodu bol aj Alexander Veľký, ktorý žil polstoročie pred ňou. Belistiché zvíťazila na olympiáde v roku 264 pred Kristom nielen v pretekoch dvojkoľosových vozov so štvorzáprahom (tethrippon), ale aj v pretekoch vozov s dvojjáprahom (synóris). Belistiché sa neskôr stala milenkou egyptského faraóna Ptolemaia II. Filadelfa. Po smrti bola Belistiché pochovaná v svätyni Sarapis v Alexandrii.

Na starovekých olympijských hrách v priebehu storočí súťažili aj ďalšie ženy. Žiadna však nedosiahla také uznanie ako Kyniska, ktorá sa do dejín navždy zapísala ako prvá olympijská víťazka. Treba zdôrazniť, že zvíťaziť na olympijských hrách bola najväčšia pocta, akú mohol človek v tej dobe dosiahnuť.

Po tom, ako v 4. storočí po Kristovi nastal koniec starovekých olympijských hier, museli ženy počkať ďalších 1500 rokov, kým sa mohli na hrách znova zúčastniť. Na prvej novodobej olympiáde v roku 1896 ešte nesúťažili. Predstavili sa až o štyri roky neskôr. Prvou ženskou víťazkou na novodobých olympijských hrách bola Švajčiarka Héléne de Pourtalès, ktorá súťažila v jachtingu.

MILÁNSKY EDIKT ČI MILÁNSKA DOHODA?

Tzv. Milánskym ediktom bolo ustanovené, že každý človek v Rímskej ríši, teda v celom vtedajšom civilizovanom svete, môže vyznávať náboženstvo, aké uzná za vhodné. Počas stáročí sa zaužívalo tvrdenie, že cisár Konštantín vydal v Miláne edikt, ktorým ustanovil slobodu vierovyznania. Nebolo tomu však celkom tak.

Na začiatku 4. storočia boli kresťania už pomerne výraznou skupinou a toto náboženstvo si neustále získavalo viac a viac prívržencov. Preto si každý cisár prenasledujúci kresťanov v tomto období uvedomoval, že s kresťanstvom, ako dôležitým ideologickým prúdom, sa treba zmieriť. Prvý dôležitý krok urobil Galérius ešte v roku 311 vydaním tolerančného ediktu.

Ďalší posun v tejto veci nastal o rok neskôr. Víťazstvo cisára Konštantína pri Mulvijskom moste pri Ríme 28. 10. 312 nad protivníkom Maxentiom pripisovali zvláštnej pomoci Boha tak kresťania, ako aj pohania. Cisár a jeho vojsko videli na nebi kríž a pod ním nápis: „V tomto znamení zvíťazíš.“ Nasledujú-

cu noc mal údajne cisár videnie, v ktorom uzrel Ježiša Krista nesúceho kríž, a spasiteľ ho povzbudzoval, aby hľadal obranu práve v kríži. Cisár zhodne s týmto videním rozkázal umiestniť znak kríža na vlajkách légii a viedol ich k víťazstvu. Po tejto udalosti skončil s prenasledovaním kresťanov vo východnej časti ríše a v Afrike rozkázal oslobodiť uväznených.

Vo februári 313 sa Konštantín stretol v Miláne so svojim spoluvládcom Licíniom pri príležitosti Licíniovho manželstva s Konštantínovou sestrou Konstanciou. Na tomto stretnutí bol dohodnutý program náboženskej politiky vo vzťahu ku kresťanstvu. Nebolo to vypracovanie nového tolerančného ediktu, šlo o prijatie náboženskej politiky. Preto by bolo vhodnejšie nazývať tento akt skôr „milánskou dohodou“ alebo „milánskym programom“.

Víťazstvo pri Mulvijskom moste síce priviedlo Konštantína ku kresťanstvu, avšak jeho obrátenie malo korene už v jeho rodine. Konštantínova matka Helena, neskôr vyhlásená za svätú, sa stala kresťankou ešte pred obrátením syna. Sám Konštantín bol rozhladeným štátnikom a chápal potrebu dobrých vzťahov s predstaviteľmi tohto náboženstva. Vytušil trvanlivosť a silu kresťanstva a rozhodol sa zaradiť ho do budovania svojho štátu. Konštantín si bol vedomý rozkladu pohanského náboženstva a dal si ho do súvisu so zrejmyimi znakmi rozkladu Rímskej ríše. Preto sa rozhodol postaviť na tú stranu, v ktorej videl budúcnosť. Kresťanstvo ešte v tom istom storočí dostalo privilégia štátneho náboženstva.

Je zjavné, že na milánskom stretnutí boli prvoradá rozhovory o politickej situácii, avšak preberala sa aj náboženská po-

litika cisárstva. Počas rozhovorov sa nevedli diskusie o vydaní nového náboženského zákona, pretože sám Konštantín vydal takéto zákony ešte pred príchodom do Milána. Cisárovi išlo hlavne o to, aby pre svoj program náboženskej politiky získal súhlas cisára Licinia. V dôsledku dohodnutého programu sa obaja uzniesli na riešení otázky kresťanského náboženstva prostredníctvom ďalekosiahlej tolerancie, v súlade s ediktom cisára Galéria z roku 311. Tento edikt bol však vo svojom rozsahu obmedzený a okrem toho sa v dôsledku politických nezhôd v cisárstve nie všade dočkal plnej realizácie. Práve v tom tkvie význam „Milánskeho ediktu“, a síce, že Galériov edikt uviedol do života, právne ho rozšíril na všetky oblasti života a doplnil ho o niektoré práva pre kresťanov.

Doplnenie ediktu z roku 311 sa týkalo napríklad bezplatného navrátenia všetkých miest kultu kresťanom, nezávisle od toho, v čích rukách sa nachádzali. Okrem toho sa odporúčalo vrátenie iného majetku kresťanských spoločenských skupín.

Význam stretnutia v Miláne a dohodnutia programu náboženskej politiky mal ďalekosiahle následky. Cirkev získala úplnú slobodu v katechetickom a misijnom pôsobení. Bola uznaná za právnickú osobu. Mohla teda zhromažďovať a predať majetky, svätyne a cintoríny. Rímsky štát uznal rozdelenie ľudských záležitostí na dve od seba nezávislé sféry – politickú (štát) a náboženskú (cirkev). Prvýkrát sa zaviazal vážiť si slobodu svedomia obyvateľov. Uznanie nového náboženstva cisárstvom dávalo nový morálny základ nielen pre Rímsku ríšu, ale aj pre jej bezprostredných susedov, ktorí sa inšpirovali a postupne aj oni začali prijímať kresťanstvo. Novému nábo-

ženstvu to dávalo vysokú prestíž a onedlho vládu aj bohatstvo, čo bol však nebezpečný dar, pretože so sebou niesol pokušenie materiálnych statkov, ktorému mnohí neskôr aj podľahli.

Oveľa väčší význam pre budúcnosť kresťanstva ako samotná milánska dohoda mala ďalšia náboženská politika Konštantína Veľkého, ktorý sa po roku 323 stal samovládcom celého impéria. Ťažké polozenie otrokov zlepšil vydaním zákona, ktorý zakazoval oddeľovanie muža od ženy, a posilnil politiku obdarovania ich slobodou. Dekréty z roku 315 a 322 zavrhovali prax zabíjania alebo prenasledovania zbytočných a nechcených detí. V roku 325 vydal zákaz organizovať gladiátorské zápasy a vypaľovať ľuďom znamenia na tvári. Po roku 313 vydal rad dekrétov, na základe ktorých bol kresťanský klérus oslobodený od všetkých občianskych a osobných záväzkov. V rokoch 318 a 333 dostali biskupi štátnu súdnu moc a duchovenstvo niekoľkonásobnú finančnú pomoc od štátu.

To však neznamená, že by cisár skončil s bývalým štátnym náboženstvom – pohanstvom. Konštantín pohanstvo neprenasledoval, iba čiastočne obmedzil pohanský kult. Ponechal si aj titul, úrad a oblek najvyššieho pohanského kňaza.

Verejný život kresťanov sa rozvíjal priaznivo a cisár sa snažil o to, aby mu zabezpečil slobodný rozvoj. V máji 323 pod trestom bičovania a pomerne vysokej peňažnej čiastky prísne zakázal nútiť kresťanov, aby sa podieľali na pohanských obeťach. V roku 321 vydal dekrét, ktorým sa nedeľa stala štátnym sviatkom, vďaka čomu sa začal proces rýchleho obohacovania liturgického ceremoniálu kresťanských pobožností. Sakrálne stavby budované v tom období čoskoro našli v cisárovi hor-

livého mecenáša. Sám Konštantín však napriek zjavným sympatiám ku kresťanstvu prijal krst až na smrteľnej posteli.

Cesta k úplnému pokresťančeniu impéria bola ešte ďaleká a kresťanstvo bolo v štáte aj naďalej menšinové. Pohania sa tiež ľahko nevzdávali, ba rozmýšľali o skorom prinavrátení svojho bývalého postavenia. Najostrejšie sa proti kresťanstvu postavil cisár Julianus Apostata (Odpadlík), bola to však labutia pieseň pohanského náboženstva v Rímskej ríši. Potom už kresťanstvo nezadržateľne napredovalo vo všetkých oblastiach života. Triumfálne víťazstvo kresťanstva bolo završené ešte v tom istom storočí, keď ho cisár Theodosius v roku 380 vyhlásil za štátne náboženstvo.

„Milánsky edikt“, aj keď nebol ediktom, ale skôr dohodou, odštartoval celosvetovú hegemoniu kresťanstva. Jeho pričinením sa z prenasledovaného náboženstva stalo náboženstvo vládnuce. Z hľadiska dejín ide o takú dôležitú udalosť, že ho niektorí historici dokonca považujú za medzník medzi starovekom a stredovekom.